

RESTAURATIE KLAIS ORGEL

=====

V O O R B E R E I D I N G O R G E L R E S T A U R A T I E

- 1973/74 - Aerts - Castrel
- 1978 - Advies Monumenten en landschappen langs Schepen Posson
- 1979/80 - J. Klais uit Bonn
- 1980 - De Vijlder uit Ekeren
- 1985/87 - Firma Pels-D'Hondt
 - firma Klais
 - firma Elberse
- adviezen : Van Mol
 - Joris
 - C. Van de Linde

1985/86/87 - Oshieren - Pels - Van Muel - Klein
Boon - Joris - Van de Linde
Ellers

Fa. J. J. ELBERTSE & ZN. - ORGELMAKERS

SOEST - ORANJELAAN 2 en 4 - TELEFOON (02155) 12592 - POSTREKENING No. 97189

Opgericht 1917

NIEUWBOUW - RESTAUREREN - ONDERHOUD en STEMMEN

3761 BW SOEST, 23 december 1987

Fol.

Met bestuur der Kerkfabriek Kristus Koning
Louis Strausstraat 1
2020 ANTWERPEN
België

Geacht Bestuur,

Naar aanleiding van uw verzoek daartoe van 14 december 1987 en na ons onderzoek ter plaatse op 14 december 1987 in aanwezigheid van uw adviseur, de heer K. van de Linde, doen wij u hierbij offerte met betrekking tot het Klais-orgel in de Kristus Koningkerk te Antwerpen.

Hierbij onderscheiden wij de volgende punten:

1. Restauratie linker windlade van het Hoofdwerk.
2. Opnieuw aansluiten Trompetlade Zwelwerk.
3. Levering van een nieuwe gelijkrichter.

Tijdens ons onderzoek ter plaatse is gebleken dat de doorspraak in deze windlade te wijten is aan de verharde belering van de kegels. Naar onze mening zijn de kegels tevens te vlak uitgevoerd, zodat deze bij de geringste verharding van het leder niet meer goed kunnen afsluiten. Wij stellen derhalve voor deze kegels te vervangen door nieuwe - meer conische - kegels met nieuwe bedrading.

De lederen membranen en balgjes van deze windlade zijn ook aan vervanging toe; deze zullen door nieuwe, van hoogwaardige kwaliteit leder gemaakte, membranen worden vervangen.

Deze membranen hebben een levensduur van ten minste 25 jaar. Bij een min of meer constante vochtigheidsgraad geldt deze levensduur.

Bij de meeste pijporgels blijkt echter dat deze levensduur vaak uitloopt tot 30 à 35 jaar voordat zich echte problemen gaan voordoen.

Gezien de door ons niet te beïnvloeden vochtigheidsgraad in uw kerk is de door u genoemde garantietermijn van 25 jaar onzes inziens niet reëel; hiervoor geldt onze normale, lange garantietermijn van 10 jaar, zoals aangegeven in bijgaande leveringsvoorwaarden.

Omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden:

1. Restauratie linker windlade van het Hoofdwerk.

Het uitnemen van het gehele pijpwerk van deze windlade met de pijpenroosters en pijpenstokken.

Het verwijderen van de membraanlijsten en de oude kegels met bedrading en houten moeren, inclusief de registerbalgjes.

Het vervoeren van deze onderdelen naar onze werkplaats te Soest.

Het reinigen van het pijpwerk en het uitkloppen van de deuken hierin.
Waar nodig zullen beschadigingen gerepareerd worden.
De grotere metalen pijpen en de houten pijpen zullen ter plaatse gereinigd en waar nodig gerepareerd worden.
De bevilting van de deksels van de metalen pijpen is hier en daar aangevreten door mot. Dit vilt zal waar nodig vernieuwd worden. Dit geldt tevens voor de bevilting en belering van de stemstoppen van de houten pijpen.
De pijpenroosters zullen gerepareerd worden.
De pijpenstokken zullen schoongemaakt worden en ontdaan worden van het molton afsluitingsmateriaal, dat ook is aangetast door mot. Hiervoor in de plaats zal een goed afdichtingsmateriaal aangebracht worden.
De membraanlijsten zullen ontdaan worden van de oude membranen en gereinigd worden. Eventueel kromgetrokken membraanlijsten zullen worden gevlaakt.
Het vervaardigen en aanbrengen van 549 nieuwe membranen en 8 nieuwe registermembranen.
Het opnieuw beleren van de 8 registerbalgjes
Het vervaardigen van 549 (+ 2) nieuwe beleerde kegels.
Deze zullen meer conisch zijn dan de huidige met nieuwe messing bedrading en nieuwe houten bevilte moeren.

Het vervoeren van alle vernieuwde en gerestaureerde onderdelen naar Antwerpen.
Gebleken is dat in de windlade en pijpenstokken een lichte houtwormaantasting voorkomt. Dit zal, alvorens de opbouw een aanvang neemt, terdege worden behandeld met een goed houtwormbestrijdingsmiddel (Conserduc).
Het reinigen en repareren van de achtergebleven grote metalen en houten pijpen en het reinigen van de windlade.
Het aanbrengen van de nieuwe beleerde kegels in de windlade en het zonodig aanpassen van de schuinte van de kegelaafsluiting.
Het belijmen van de windlade met hiervoor geschikt papier en het plaatsen van de pijpenstokken met pijpenroosters en pijpwerk.
Het aanbrengen van de membraanlijsten en het zorgvuldig afregelen van de werking van de kegels.
Het aanbrengen van de nieuw beleerde registerbalgjes.

Het na-intoneren en geheel stemmen van het gereinigde pijpwerk op de bestaande toonhoogte.

2. Opnieuw aansluiten Trompetlade Zwelwerk (incl. superoctaaf).

Tijdens ons onderzoek hebben wij een pijpenstok van deze windlade verwijderd, waaruit bleek dat ook deze kegels aan vernieuwing toe zijn. Het is mogelijk dat deze momenteel nog afsluiten; wij kunnen u hiervoor echter geen garantie geven.
Wij gaan er dan ook vanuit dat deze 146 (+2) kegels en 146 (+2) membranen vernieuwd zullen worden en dat de twee registerbalgjes opnieuw beleerd zullen worden.
Voor de omschrijving van dit werk verwijzen wij u naar het onder punt 1 genoemde.
Na reiniging van de Tongpijpen zullen de lepels en tongen met zeer fijn schuurpapier worden gereinigd, waarna ze zullen worden gestreken.
De afgekoppelde pneumatiekbuizen zullen worden aangekoppeld.

3. Levering van een nieuwe gelijkrichter.

Deze gelijkrichter zal geleverd worden voor stroomsoort 220-380 Volt, 63 A. en zal instelbaar zijn voor 24-26-28 Volt.

De aansluiting van deze gelijkrichter aan de 220-380 Volt zal moeten worden uitgevoerd door een erkend installateur, die hiervoor ook de thermische beveiliging dient te verzorgen.

De aansluiting van de zwakstroom zal door ons worden uitgevoerd.

Levens willen wij u melden dat ons gebleken is dat er zich in het binnenwerk van het instrument nogal wat houtwormaantasting bevindt, vooral in het stellingwerk hier en daar zorgwekkend.

Wij zullen in de direkte omgeving van de onderhanden zijnde windlade(n) dit zo effectief mogelijk trachten te bestrijden.

Wél zal moeten worden overdacht om in de nabije toekomst enkele zwaar verwormde onderdelen te vernieuwen.

De aparte windlade van het superoctaaf van de onderhanden te nemen Hoofdwerkwindlade zal door ons worden verwijderd.

Dit werd in overleg met uw adviseur besloten.

Deze windlade zal in het pijporgel worden opgeslagen, zodat de zwaar door houtworm aangetaste stelling hiervan kan worden verwijderd.

De aanneemsom van de onder 1. genoemde werkzaamheden bedraagt,-----
-----f 23.500,00.

De aanneemsom van de onder 2. genoemde werkzaamheden bedraagt, bij
gelijktijdige uitvoering,-----f 9.100,00.

De aanneemsom van het onder 3. genoemde bedraagt, bij gelijktijdige
uitvoering,-----f 2.800,00.

Ten slotte willen wij u nog een mogelijkheid aangeven om de aanneemsom van het onder punt 1 omschrevene lager te laten uitkomen, zodat u dichter bij uw aangegeven budget uitkomt:

Het gehele pijpwerk dat verwijderd dient te worden in de Kerk opslaan gedurende de uit te voeren werkzaamheden.

Schoonmaken, repareren, intoneren enz. van de metalen en houten pijpen, zoals omschreven, achterwege laten. Deze werkzaamheden kunnen in een later stadium alsnog bij een volgend onderhanden te nemen gehele of gedeeltelijke restauratie tegen een geringe meerprijs worden uitgevoerd. Wél zal het pijpwerk van de betreffende windlade gestemd worden.

Bij het achterwege laten van het hierboven omschrevene kan een bedrag van minder niet gebracht worden worden op de onder 1. genoemde aanneemsom van,-----f 6.000,00.

Indien u mocht besluiten alléén het onder punt 2. genoemde te laten uitvoeren, dan bedraagt de aanneemsom,-----f 12.500,00.

De genoemde bedragen zijn berekend onder de voorwaarden, zoals genoemd in bijgaande leveringsvoorwaarden en zijn exclusief B.T.W.

Wij hopen en vertrouwen met het vorenstaande aan uw verzoek voldaan te hebben en zien uw berichten hieromtrent met belangstelling tegemoet.

Inmiddels verblijven wij,

met vriendelijke groeten,
hoogachtend,

Fa. J.J. ELBERTSE & Zn.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'J.G.M. Elbertse', is written over the typed name.

J.G.M. Elbertse

J. van de Linde
musicus, orgeladviseur
Grietstraat 20
3514 VJ Utrecht
tel 030-731399

Utrecht, 6-12-'87

Aan de Kerkfabriek van Christus Koning
p/a L. Strausstraat 1
2000 ANTWERPEN
België

Mijne heren,

Hierbij deel ik U mede dat ik geheel akkoord kan gaan met de gestelde condities en de regeling van het honorarium, zoals vermeld in uw schrijven van 15-11-'87 en de aanvulling daarop van 17-11-'87.

Betreffende uw vraag hoe ik de opvolging der werken meer concreet denk in te vullen, kan ik U het volgende medelen:

Tijdens de feitelijke uitvoering der werken zal ik minstens eenmaal per week een bezoek brengen aan het atelier van de orgelbouwer of aan de bouwplaats. Dit dient niet alleen ter controle, maar dient ook om met de orgelmaker overleg te kunnen plegen over de oplossing van bepaalde technische problemen en de nadere invulling van bepaalde zaken die in een lastenboek slechts meer globaal kunnen worden aangegeven. Indien de aard van de werkzaamheden dat vereist, zal ik ook vaker dan eenmaal per week aanwezig zijn.

Erop vertrouwend U hiermee voldoende informatie verschaft te hebben, verblijf ik,

Hoogachtend,

Koos van de Linde

J. van de Linde
musicus, orgeladviseur
Griststraat 20
3514 VJ Utrecht
tel. 030-731399

Utrecht, 6-12-'87

Aan de Kerkfabriek van Christus Koning
p/a L. Strausstraat 1
2000 ANTWERPEN
België

Mijne heren,

Hierbij zend ik U mijn voorstellen voor de werken die met subsidie van de stad Antwerpen in 1987 en 1988 aan het orgel van Christus Koning voor het bedrag van F 360.000 kunnen worden uitgevoerd. Daar ik vernomen heb dat er binnen de kerkfabriek geen eensluidend oordeel is over de prioriteit die aan de verschillende werken gegeven dient te worden en daar het buiten mijn bevoegdheden als adviseur valt U in deze te adviseren, heb ik hierbij twee plannen ingesloten van werken die alle noodzakelijk zijn en die geenodeloze overlapping met de rest van de restauratiewerken opleveren. Graag zou ik op korte termijn schriftelijk van U vernemen welk van beide plannen uitgevoerd dient te worden, zodat ik zo snel mogelijk contact kan opnemen met de orgelmakers of schrijnwerkers die voor de werken in aanmerking zouden komen.

Voor het geval U besluit uitsluitend werken aan het invendige van het orgel te laten uitvoeren, stel ik de volgende procedure voor:

De kerkfabriek nodigt drie orgelmakers uit om met de adviseur een afspraak te maken het orgel op zo kort mogelijke termijn te bezoeken en op basis van het plan en de resultaten van het onderzoek ter plaatse een offerte in te dienen voor werken ten bedrage van de ter beschikking gestelde F 360.000 (incl. BTW). Deze offertes moeten in verzegelde enveloppen zo spoedig mogelijk bij de kerkfabriek ingediend worden. Deze zullen, als garantie tegenover de orgelmakers, in het bijzijn van minstens één lid van de kerkfabriek en de adviseur tegelijk geopend worden. Daarnaast moet elke orgelmaker tenminste één door hem in de laatste jaren gerestaureerd orgel opgeven van een vergelijkbaar type. Dit zal dan door de adviseur zo spoedig mogelijk bezocht worden, waarbij de orgelmaker de toegang tot het orgel dient te regelen. Geïnteresseerde leden van de kerkfabriek kunnen hierbij uiteraard aanwezig zijn. De adviseur zal daarna op basis van de offerte en op basis van dit bezoek zo spoedig mogelijk advies uitbrengen aan de kerkfabriek inzake de toekenning der werken.

Voor de drie orgelmakers stel ik (in alfabetische volgorde) de volgende firma's voor: Fa. J.J. Elbertse & Zn. (Soest, Nederland), Fa. Pels-D'Hondt (Herselt) en Fa. G. Westenfelder (Wintgen, Luxemburg).

Ik hoop dat U met dit voorstel akkoord kunt gaan en verneem gaarne spoedig uw mening hierover.

Hoogachtend,

Koos van de Linde

Overzicht van herstelwerkzaamheden die vooruitlopend op een integrale restauratie aan het Klais-orgel van Christus Koning te Antwerpen kunnen worden uitgevoerd in december 1987 en begin 1988.

1. Restauratie linker windlade van het hoofdwerk.

Op de linker windlade van het hoofdwerk zijn de volgende registers opgesteld:

Praestant 16' (gedeeltelijk)

Quintadena 16'

Kupferprincipal 8'

Offenflöte 8'

Nachthorngedackt 8'

Singendprincipal 4'

Superoctave 2'

Mixtur 4-5f

Deze lade vertoont op verscheidene plaatsen doorspraak, die naar alle waarschijnlijkheid het gevolg is van het vergaan van het leder op de kegels of van vervorming van de gaten onder de kegels. Het pijpwerk verkeert over het algemeen nog in goede staat. Daarom dienen aan deze lade de volgende werkzaamheden uitgevoerd te worden:

- Vernieuwen van alle kegels en correctie van de kegelgaten.
- Vernieuwen van de membranen voor zover dit nodig is om hierop 25 jaar garantie te kunnen geven.
- Vernieuwen van de balgjes van de relais van de registerkegels.
- Reinigen van het pijpwerk. Daarbij dienen eventuele beschadigingen gerepareerd en intonatatiegebreken verholpen te worden.

2. Opnieuw aansluiten trompetlade zwelwerk

De windlade waarop de Trompete 8' en Clairon 4' van het zwelwerk opgesteld staan is momenteel buiten werking doordat de pneumatiekbuizen die de registermagneten met de bijbehorende membranen verbinden, afgekoppeld zijn. Zowel de toets- als de registermagneten zijn echter nog alle in werking, zodat opnieuw aansluiten van de bovengenoemde registers zonder grote herstellingen mogelijk is. De pijpen ervan zijn echter door het langdurig buiten gebruik zijn sterk vervuild en een groot deel van de membranen verkeert in een slechte staat. Voor zover in de huidige toestand kon worden nagegaan, vertoont de lade geen doorspraak, zodat vernieuwing van de kegels mogelijk niet nodig is. Daarom dienen aan deze lade de volgende werkzaamheden te worden uitgevoerd:

- Opnieuw aansluiten van de afgekoppelde pneumatiekbuizen.
- Reinigen en waar nodig bijintoneren van het pijpwerk.
- Vernieuwing van alle membranen.
- Vernieuwen van de balgjes van de relais van de registerkegels.

3. Plaatsen van een gelijkrichter

Er dient in plaats van de oude omvormer een gelijkrichter te worden geplaatst van 24 V met een vermogen dat minstens gelijk is aan dat van de omvormer.

4. Overige werkzaamheden

Voor de totale werken die in 1987/88 kunnen worden uitgevoerd is een budget voorzien van ca. Fr 360.000 (incl. BTW). Voor de besteding van het bedrag dat na de bovengenoemde werkzaamheden overblijft, dient de orgelmaker zelf een voorstel te doen. Daarbij zou o.a. te denken zijn aan de volgende zaken:

- Vervangen van enkele kapotte registermembranen van andere windladen.
- Aanbrengen van een houten afdichting voor het venster achter de trompetlade van het zwelwerk.
- Afdichten van lekkende verbindingen van windkanalen door aanbrengen van nieuwe stroken leder.
- Herstel van de tremulant van het zwelwerk.

Bij alle werkzaamheden dienen materialen van de beste kwaliteit gebruikt te worden.

Overzicht van herstelwerkzaamheden die vooruitlopend op een integrale restauratie aan het Klais-orgel van Christus Koning te Antwerpen kunnen worden uitgevoerd in december 1987 en begin 1988.

1. Houtbekleding onderkast

De onderkast is momenteel gedeeltelijk met grenen planken en gedeeltelijk met zachtboard afgesloten. In plaats hiervan dient een eiken houtbekleding gemaakt te worden met paneel- en regelwerk, op ambachtelijke wijze vervaardigd. Voor de stijlen en regels moet goed kwartiers gezaagd hout gebruikt worden. Voor de panelen mag eiken multiplex gebruikt worden. Het hout dient qua kleur in overeenstemming te worden gebracht met de kleur van het eikenhout van het rugpositief. Een deel van de panelen dient uitneembaar te worden gemaakt in verband met de bereikbaarheid van de windladen en balgen van hoofdwerk en borstwerk. Nadere details moeten met de adviseur besproken worden.

2. Verwijderen overkapping rugpositief

De overkapping van het rugpositief, die niet origineel is en de visuele indruk van het orgel benadeelt, dient verwijderd te worden.

3. Technische herstellingen

Voor het deel van het budget van F 360.000 dat na deze werken resteert, dienen zal de adviseur na de toekenning der werken een plan voor technische herstelwerkzaamheden aan het orgel opmaken. Deze werken moeten dan in de loop van 1988 uitgevoerd worden door een orgelmaker. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan:

- Opnieuw aansluiten trompetlade zwelwerk.

De windlade waarop de Trompete 8' en Clairon 4' van het zwelwerk opgesteld staan is momenteel buiten werking doordat de pneumatiekbuizen die de registermagneten met de bijbehorende membranen verbinden, afgekoppeld zijn. Zowel de toets- als de registernagneten zijn echter nog alle in werking, zodat opnieuw aansluiten van de bovengenoemde registers zonder grote herstellingen mogelijk is. De pijpen ervan zijn echter door het langdurig buiten gebruik zijn sterk vervuild en een groot deel van de membranen verkeert in een slechte staat. Voor zover in de huidige toestand kon worden nagegaan, vertoont de lade geen doorspraak, zodat vernieuwing van de kegels mogelijk niet nodig is. Daarom dienen aan deze lade de volgende werkzaamheden te worden uitgevoerd:

- Opnieuw aansluiten van de afgekoppelde pneumatiekbuizen.
- Reinigen en waar nodig bijintoneren van het pijpwerk.
- Vernieuwing van alle membranen.
- Vernieuwen van de balgjes van de relais van de registerkegels.

- Plaatsen van een gelijkrichter

Er dient in plaats van de oude omvormer een gelijkrichter te worden geplaatst van 24 V met een vermogen dat minstens gelijk is aan dat van de omvormer.

- Herstel van een aantal kleine gebreken

Deze dienen in de offerte van de orgelmaker te worden gespecificeerd en in overleg met de adviseur te worden uitgevoerd.

Raatsbijeenkomst was Mo 16. XI. 87.

- Kenninmaking met overeenkomst met Koos v.d.L.
- Opmerkingen van leden KKR.

W.E 23/XI/87 Verstuurd → K.v.d.L. met vraag naar antwoord

- 1) Van Alkood.
- 2) Wijze van Controle / Werken.
- 3) 1° voorstel v. Herstel → Begroting KKR '87 - '88
- 4) Evaluatie / Toestand // Herstelkosten → Meeneemt.

Beantw. 8-11/XII/87.

- 1) Brief met Alkood + wijze / opvolg / werken
- 2) 2 voorstellen voor herstel (Begroting 87-88).
- 3) Evaluatie Toest + Kosten

Dagorde Vergadering 11/XII/87 22 K. Postdag.

- 1) goedkeuring verlenen → werkwijze v. K.v.d.L.
- 2) Derde en laatste stap voor eerste Phase Herstel (Begroting).
- 3) In voorbereiding / vergad. / KKR van Jan '88
 - Volgende Week contact met Meeneemt
 - Samenstell / Komiek voorbereiden.

A. VERSTREKEN
Raadsheer in het Hof van Beroep.

Antwerpen 2020,
Alfred Coolsstraat 16.

Aan Z. E. H. P. VRIENS

T/S.

Waarde Heer Pastoor,

In opdracht van Voorzitter De Heyn zend ik U
de stukken in bijlage.

Met beste groeten van huis tot huis,

Kerkfabriek Kristus Koning

Antwerpen, 15-11-1987.

Aan de Heer J. van de Linde
Musicus- Orgeladviseur.
Grietstraat, 20
3514 VJ Utrecht. Nederland.

Geachte Heer,

Het is mij een genoegen U, zoals afgesproken, hiermede onze mondelinge overeenkomst van Vrijdag 13-11-'87 te bevestigen.

Onze bijeenkomst had plaats op de pastorie in aanwezigheid van de Heer Pastoor Vriens.

De reden van onze bijeenkomst: uw schrijven van 6-11-'87 aan onze kerkfabriek gericht.

Bij onze bespreking werd duidelijk vooropgesteld dat uw aanstelling vooreerst diende voorgelegd te worden aan de kerkraad en dat deze ook afhankelijk was van het mecenaat dat mede zou instaan voor het dragen van de restauratiekosten. Hiervoor was U akkoord, eerstdaags en kosteloos een schets op te maken van de huidige toestand van het orgel en tevens een indicatieve richtingsprijs op te geven van de grondige herstelling en esthetische verfraaiing. Dit zou als basisdokument dienen waarop het mecenaat een positieve beslissing zou kunnen nemen.

Van haar kant zou de kerkraad zich akkoord verklaren U als adviseur aan te stellen bij een positief resulterende bijeenkomst met het vooropgesteld mecenaat en de bevoegde overheid.

In dat geval stelt U zich borg voor volgende punten:

- Opstellen van een gedetailleerd lastenboek van de uit te voeren werken
- Aan de Kerkraad de nodige exemplaren te bezorgen die haar toelaat verschillende prijsbiedingen aan te vragen.
- De Kerkraad adviserend bij te staan bij de definitieve aanstelling van de restaurateur.
- De werken op te volgen met volledige verantwoordelijkheid over de degelijkheid van uitvoering volgens de regelen der kunst, zoals voorzien in het lastenboek.
- Volledige verantwoordelijkheid op te nemen over het behoud van het typisch Klais orgel, qua karakter-toon- klank en ziel.

Tenslotte zou U, rekening houdend met onze begroting een eerste plan van werken voorleggen, die nog dit jaar, in het kader van de grote herstellingswerken, kunnen uitgevoerd worden.;

De KerkFabriek zou U reeds voor dit werk het door U voorziene honorarium toekennen.

Hiermede meen ik een volledige weergave te hebben verstrekt van de besprekingen waarmede beide partijen zich akkoord hebben verklaard en teken inmiddels, geachte Heer van de Linde, in afwachting van een vlot verloop,

Met oprechte hoogachting,

R. De Heyn.

Voorzitter

Kerkfabriek Kristus Koning

Antwerpen, 17-11-1987.

Aan de Heer J. van de Linde
Vervolg schrijven 15-11-'87

Als Bijvoegsel aan mijn verslag van 15-11-1987 (hierbij ingesloten) geef ik U de weergave van de bijeenkomst van de afgevaardigden van de kerkraad.

Zij merkten volgende punten op:

- 1° Sprekend over honorarium, verstaan zij onder honorarium, een vergoeding waarin alle kosten begrepen zijn en die forfaitair zou vastgesteld zijn op FB.350.000 - de esthetische restauratie niet inbegrepen.
- 2° Volgende zin: "De kerkraad adviserend bij te staan bij de definitieve aanstelling van de restaurateur" dient aangevuld met "op basis van de vergelijkende studie der aanbiedingen"
- 3° Sprekend over "De werken op te volgen" vraagt zij hoe U deze concreet voorziet, welke prestaties en ~~en~~ welke frequentie van opvolging U voorstelt om deze verantwoordelijkheid waar te nemen.

We beschouwen dit schrijven van 15-11-'87 en 17-11-'87 als een wederzijds akkoord en vragen uw zienswijze op de concrete opvolging der werken.

Inmiddels verblijven wij ,

Hoogachtend,

De Voorzitter.

Overzicht van de toestand waarin zich het Klais-orgel van Christus Koning te Antwerpen bevindt en van de werken die nodig zijn om het instrument weer goed te doen functioneren.

INLEIDING

Het uit 1930 daterende Klais-orgel van Christus Koning is een van de beste orgels die er uit die tijd bewaard zijn. Het is ook een representatief voorbeeld van de nieuwe richting die er in de orgelbouw ingeslagen werd en die een meer evenwichtige en veelzijdige dispositie-opbouw voorstond dan in de Duitse laat-romantiek het geval was. Bovendien toont het een terugkeer naar de voor de oudere orgels typerende werken-opbouw, wat het meest opvallend gedemonstreerd wordt door het aanbrengen van een rugpositief in de balustrade.

Uit de hele opzet van het instrument en uit de gebruikte materialen blijkt dat de makers gestreefd hebben naar het construeren van een zo degelijk mogelijk instrument, wat maar van zeer weinig orgels uit die tijd gezegd kan worden. Het pijpwerk is goed van makelij en mensurering, terwijl de intonatie van een duidelijke artistieke visie getuigt. Van de voor die tijd zeer goed uitgedachte elektrische traktuur zijn vele onderdelen kennelijk in eigen atelier gemaakt, tot de Setzer-kombinaties toe.

Ook nu weet het orgel qua klank nog steeds te overtuigen en is het met name zeer geschikt voor het vertolken van eigentijdse muziek. Het originele klankkarakter dient dan ook zorgvuldig bewaard te blijven bij een restauratie.

HUIDIGE TOESTAND EN NOODZAKELIJKE HERSTELLINGEN

1. Pijpwerk

De pijpen zijn vrijwel alle nog in goede staat. De meeste pijpen zijn echter wel vervuild en zullen van stof ontdaan moeten worden. Enkele tongwerken zijn veel sterker vervuild dan de andere pijpen, daar zij door kapotte membranen nauwelijks te gebruiken en daardoor slecht onderhouden zijn. Aan deze registers valt enig bijintoneren te verwachten, evenals aan enkele andere pijpen. Over het algemeen valt er echter weinig werk aan de pijpen te verwachten.

2. Windladen

Voor zover dit zonder demontage te constateren valt, bevinden alle windladen zich nog in een goede toestand, met uitzondering van de linker windlade van het hoofdwerk. Bij deze is doorspraak te horen, die waarschijnlijk wordt veroorzaakt door vervormde kegelgaten of door vergane beledering op de kegels. Daarom zullen de kegels van deze lade vervangen moeten worden en de kegelgaten gecorrigeerd. Bij de andere windladen zal dit vermoedelijk niet nodig zijn maar zekerheid hieromtrent zal pas na steekproefsgewijze demontage van enkele pijpenstukken verkregen kunnen worden.

De uitbreidingen van de superoctaafkoppels van hoofdwerk en borstwerk staan op afzonderlijke kleine windladen opgesteld en zijn niet meer aangesloten. Ze maken de indruk in een slechte staat te verkeren, terwijl het pijpwerk erop totaal vervuild is. Deze laatjes moeten grondig hersteld worden en hoger aangebracht dan nu het geval is om het onderhoud te vergemakkelijken en opnieuw verwaarlozen te voorkomen.

3. Membranen

De membranen vormen een van de voornaamste oorzaken van het slecht functioneren van een aantal registers. Een deel van de membranen is echter ooit al eens vervangen en is nog in vrij goede staat. Het zou desondanks te overwegen zijn alle membranen te vervangen, daar niet zeker is hoe lang deze nog mee zullen gaan en dit mogelijk een langdurig probleemloos functioneren van het orgel in de weg kan staan. Bovendien kan het moeilijkheden met de garantie geven.

4. Balgen en windkanalen

De balgen zijn kennelijk al eens opnieuw belederd geweest. Dit leder is nog in goede staat, zodat herstellingen aan de balgen niet nodig zullen zijn. De windkanalen vertonen bij verscheidene verbindingen lekken, die veroorzaakt worden door het verdrogen van de lederstroken waarmee deze afgedicht zijn. Het aanbrengen van nieuwe stroken is noodzakelijk. De tremulant van het zwelwerk functioneert niet meer en zal hersteld moeten worden.

5. Ventilator

De oude Meidinger windmachine functioneert nog goed, zodat er geen reden is deze te vervangen.

6. Zwakstroom-voorziening

De huidige stroombron voor de zwakstroom is een door een elektromotor aangedreven gelijkstroomdynamo, die 24 V spanning levert. Hoewel deze nog redelijk functioneert, zou het toch zeer wenselijk zijn deze sterk verouderde constructie door een moderne gelijkrichter te vervangen, daar deze een stabielere stroom zal levert, wat vooral i.v.m. aansluiting van een computer-setzer van belang is.

7. Bedrading

De huidige kabels stammen nog uit 1930 en zijn qua isolatiemateriaal totaal verouderd. Hoewel er nu nog geen problemen mee zijn, is het zeer onzeker of zij nog lang mee zullen gaan, temeer daar op sommige plaatsen de isolatie er bedenkelijk uitziet. Bovendien blijkt de isolatie van zulke kabels nieuwe montagewerkzaamheden vaak niet meer te overleven. Daarom verdient het aanbeveling alle kabels nu te vervangen.

8. Magneten

Naar men mij heeft meegedeeld, zijn er de laatste jaren geen noemenswaardige problemen met defecte magneten geweest. Bij steekproeven bleken de magneten ook nog in goede toestand te verkeren en bleken er geen magneten bij langdurig gebruik verontrustend warm te worden. Temeer daar de magneten de indruk maken een eigen model van Klais te zijn en er zeer moeilijk vervangende magneten in de handel te vinden zullen zijn, is er dus geen enkele reden om de originele magneten te vervangen. Hooguit zou het aanbeveling verdienen om een aantal reserve-spoeltjes te laten wikkelen, die in geval van storing op de originele magneten kunnen worden aangebracht.

9. Speeltafel

De speeltafel is in vormgeving en technische uitvoering een karakteristiek product van de firma Klais uit die jaren en bevat veel onderdelen die kennelijk in eigen atelier vervaardigd zijn. De onderdelen van de toetstractuur functioneren, op een enkele pedaaltoets na, nog redelijk goed. De onderdelen van de registertractuur zijn echter grotendeels versleten en vormen momenteel een van de voornaamste bronnen van storing in het orgel. Hoewel de inrichting en technische aanleg van de speeltafel voor de mogelijkheden van de dertiger jaren optimaal genoemd kunnen worden, is restauratie in de huidige vorm een problematische zaak. Daar het in de bouwtijd nog niet haalbaar was, een groot aantal Setzer-combinaties (zie ook punt 9) in te bouwen, werden er vele extra speelhulpen aangebracht en werden de Setzer-combinaties per klavier gedeeld om toch zoveel mogelijk gelegenheid tot omregistreren tijdens het spelen te hebben. Dit leidde tot een zeer gecompliceerde en daardoor storingsgevoelige aanleg van de speeltafel. Bovendien maakte het per klavier opdelen van de Setzers het noodzakelijk om ook tussen de klavieren drukknoppen aan te brengen, die gemakkelijk tijdens het spelen aangestoten kunnen worden, wat tot ongewilde registratiewijzigingen leidt.

Daarom zou het beter zijn de oude speeltafel af te koppelen en op het doxaal te bewaren en een nieuwe speeltafel aan te brengen, die bij een eenvoudiger en daardoor betrouwbaarder opzet meer mogelijkheden biedt dan de oude. Hierin zou dan een nieuwe computer-Setzer moeten worden ingebouwd terwijl verder het aantal speelhulpen drastisch beperkt zou moeten worden. Wel dienen de thans aanwezige sub- en superoctaafkoppels gehandhaafd te blijven.

10. Setzer-combinaties

Setzercombinaties dienen om bepaalde registercombinaties tevoren te kunnen prepareren, die dan tijdens het spelen door het indrukken van één knop opgeroepen kunnen worden. De elektro-pneumatische toestellen waarin bij dit orgel de geprepareerde combinaties opgeslagen worden, zijn voor de mogelijkheden die men in 1930 had ingenieus en praktisch geconstrueerd maar zijn tamelijk kwetsbaar, waardoor ze nu zeer onbetrouwbaar functioneren en een bron van storingen vormen. Ook na restauratie zal nauwelijks een langdurige bedrijfszekerheid gegarandeerd kunnen worden, terwijl restauratie bovendien een kostbare zaak zal zijn. Daarom zou het beter zijn de oude toestellen af te koppelen en als curiosum in het orgel te laten staan. In de nieuwe speeltafel kan dan een moderne computer-Setzer worden ingebouwd met 256 combinaties (de oude heeft er 6), die door het grote aantal combinaties allerlei andere speelhulpen overbodig maakt. Hierdoor zal een aanzienlijke vereenvoudiging van de speeltafel zonder verlies van mogelijkheden bereikt worden, wat besparend zal werken en de bedrijfszekerheid zeer ten goede komt.

11. Zwelkast

Een deel van de jalousieën van de zwelkast werkt niet meer. Door de slechte toestand van het apparaat in de speeltafel dat de jalousieën stuurt, is niet goed na te gaan of alle magneten nog werken. Dit zal na plaatsing van de nieuwe speeltafel en het aanleggen van nieuwe leidingen, gecontroleerd moeten worden. In elk geval moeten ook hier de membranen vernieuwd en de balgjes herbelederd worden.

Hoe effectief de zwelkast is, is ook in de huidige toestand moeilijk te beoordelen. Mogelijk zou het wenselijk blijken de (dubbele) wanden van een betere geluidsisolatie te voorzien. De vensteropening achter in de zwelkast moet met hout dichtgemaakt worden.

12. Houtbekleding onderkast

Een groot deel van de onderkast is momenteel met donker geverfde zachtboard-platen afgetimmerd, wat waarschijnlijk van het begin af aan zo geweest is, maar dermate lelijk, dat wijziging hiervan gewenst is. De eenvoudigste oplossing zou zijn, het zachtboard te vervangen door verticale houten planken met kleine tussenruimtes, zoals nu reeds het geval is aan de uiteinden van de kast. Het zou echter veel fraaier en meer in overeenstemming met de rest van de kerk zijn om de gehele betimmering te vervangen door eiken paneelwerk met een aantal uitneembare panelen om de pneumatische hulpspeeltafel en de balgen bereikbaar te houden. Voor de panelen zelf zou eiken multiplex gebruikt kunnen worden.

De later aangebrachte overkapping van het rugwerk moet verwijderd worden, daar deze het visuele aspect van het instrument schaadt.

GLOBALE KOSTEN

De in het onderstaande vermelde bedragen dienen slechts als een zeer globale raming beschouwd te worden, met dien verstande dat het minimum-bedrag eerder aan de hoge kant is terwijl het maximum-bedrag zeker niet overschreden zal worden. De bedragen zijn exclusief BTW.

Maximum bedrag

De berekening van de maximale kosten is gebaseerd op de veronderstelling dat alle windladen geheel gerestaureerd moeten worden, dat de zwelkast van beter isolerende wanden voorzien moet worden en dat de houtbekleding van de onderkast met paneelwerk wordt uitgevoerd. De kosten zouden dan maximaal kunnen oplopen tot 4,4 miljoen Belgische franken.

Minimum bedrag

De berekening van de minimale kosten gaat ervan uit dat alleen de linker hoofdwerkslade geheel gerestaureerd moet worden, terwijl bij de andere laden slechts de membranen vernieuwd behoeven te worden, dat er niets aan de wanden van de zwelkast hoeft te gebeuren en dat de betimmering van de onderkast met paneelwerk wordt uitgevoerd. In dat geval zullen de kosten niet uitstijgen boven 3,7 miljoen Belgische franken.

Beide ramingen gaan ervan uit dat steeds de beste materialen en onderdelen gebruikt worden en dat overal de grootste zorg aan besteed wordt.

OPMERKINGEN

ad 2.

Aansluiting en restauratie van de laatjes voor de octaafkoppels zal een relatief kostbare zaak zijn, terwijl het effect ervan in de praktijk betrekkelijk gering is. Terwille van herstel van de oorspronkelijke toestand van het orgel zou restauratie weliswaar aan te bevelen zijn maar in geval er bespaard zou moeten worden zou dit m.i. een van de eerste punten zijn die daarvoor in aanmerking komen. Wel zou het in dat geval verstandig zijn de bedrading naar deze laden wel aan te leggen, zodat later aansluiten op eenvoudige wijze en zonder nodeloze extra kosten mogelijk blijft.

ad 9.

Het enige probleem van een nieuwe speeltafel is het toetsbeleg. Dit is bij de oude speeltafel ivoor. Daar dit tegenwoordig echter zeer moeilijk verkrijgbaar en buitengewoon duur is, zou voor de nieuwe speeltafel kunststof beleg gebruikt moeten worden, wat echter visueel een goedkope indruk maakt en bij het spelen ook minder prettig aanvoelt dan ivoor. Daarom zou hergebruik van de huidige klavieren, ondanks de aantasting van de originele speeltafel, zorgvuldig overwogen moeten worden.

Koos van de Linde

J. van de Linde
musicus, orgeladviseur
Grietstraat 20
3514 VJ Utrecht
tel. 030-731399

Utrecht, 6-11-'87

Aan de Kerkfabriek van Christus Koning
p/a L. Strausstraat 1
2000 ANTWERPEN
België

Mijne heren,

Naar aanleiding van het bezoek dat ik samen met de heren Deriemaeker en Joris op woensdag 21 oktober aan het orgel van Christus Koning bracht, deel ik U mede dat dit instrument een zorgvuldige restauratie met behoud van het oorspronkelijke klankkarakter zeker waard is. Ik verzoek U vriendelijk mij mee te delen of U akkoord kunt gaan met het voorstel van de heren Deriemaeker en Joris om mij als adviseur aan te stellen. Betreffende het honorarium stel ik voor om de voor dit soort werken geldende standaard-regeling te volgen. Deze houdt het volgende in:

Voor de 1e schijf van 5.000.000 7,- % van de aanneemsom

Voor de 2e schijf van 5.000.000 6,75 % van de aanneemsom

Voor de 3e schijf van 5.000.000 6,50 % van de aanneemsom

Betreffende de betalingsregeling stel ik voor om het bedrag in dezelfde termijnen uit te betalen als met de orgelmaker overeengekomen wordt.

Indien U besluit om mij als adviseur aan te stellen zal ik U zo spoedig mogelijk een rapport doen toekomen betreffende de toestand van het orgel, alsmede een advies betreffende de dit jaar in het kader van groot onderhoud uit te voeren werkzaamheden.

Hoogachtend,

Koos van de Linde

Leuven, 6 augustus 1987

Aan de Kerkfabriek KRISTUS KONING
Louis Strausstraat 1
2020 ANTWERPEN.

Geachte Heren,

In goede orde ontving ik Uw geëerd schrijven
dd. 25 juli jl.

Graag ben ik bereid om in te gaan op Uw
voorstel om met de heer Deriemaeker en een deskundige
orgelbouwer na te gaan wat er dringend aan uw orgel
zou dienen te gebeuren.

Op dit ogenblik is de heer Deriemaeker met
verlof tot ongeveer begin september. Daarom stel ik voor
dat tussen 10 en 15 september e.k. een geschikt ogenblik
zou worden gezocht voor verder overleg ter plaatse.

Wilt U mij rond die tijd telefonisch
contacteren?

Met oprechte dienstvaardigheid en
vriendelijke hoogachting,

J. JORIS, directeur.

*h. Joris meent
de Kerkfabriek
23.8.87*

Betreft restauratie KLAIS - ORGEL

Kristus Koning - Kerk, Antwerpen.

Verleden week even het orgel in zijn huidige toestand
berichtigd. (17 september)

Onderhoud:

Onmiddellijk valt op, dat geen regelmatig navicht door
een deskundige (lieft van de firma, nl. Klais) werd gedaan,
alhoewel dit nuwma, vooral bij zulke groote (meer dan 100
registers en elektro-pneumatische traktuur), een tot twee-
maal in het jaar moet gebeuren.

Dat veel niet werkt is daaraan gelegen, en
financieel ware het nu goedkoper gegaan.

Restauratieplan:

Een plan werd reeds voorgelegd door de firma Klais.
Daarin, naar verluidt, wordt een nieuwe speeltafel voor-
gesteld. Financieel zal dit zeker voordelig zijn dan de
oude restaureren. Alle elektrische delen raken meest in
30 jaren versleten (het is nu al 57 jaar!); bovendien heeft
het voordelen de huidige nieuwe techniek van speeltafel-
inrichting over te nemen, men heeft technisch grote voor-
uitgang gemaakt.

Bouwfirma:

Onderzocht zijn er een heel aantal onderdelen
die reeds vroeger, en nu nog, eigen zijn aan de firma
Klais. Ook daarom is het verstandiger de bouwfirma
Klais zelf de opdracht voor de restauratie te geven.

Overigens weet Klais het best hoe zijn instrumenten
opgevat en gekonstrueerd zijn.

Het meest geleden heeft het elektrisch gedeelte, dat ook
het meest kwetsbaar is.

(Orgelrestauratie Kristus Koning)

2

Ik oordeel dat de firma die het orgel in 1930 bouwde
meest aangewezen om het te restaureren, de firma Elais heeft
over de hele wereld een reputatie van ernstig, degelijk, artistiek werk.

Bovendien zou een beroepstularisorganist aangeduid
moeten worden voor zulk een groot en degelijk instrument.

Met beste aanbeveling.

Jans Bom
SO.

Orgelhist. Theol. red. katedraal, Hiroshima
Professor Koning Elisabeth church universiteit.

Kerkfabriek van Kristus Koning
Louis Strausstraat 1
2020 Antwerpen

Herselt, 30 september 1986

Geachte kerkfabriek,

Tijdens het bezoek van de heer pastoor en de voorzitter van de kerkfabriek hebben we de toestand van en de mogelijke werkzaamheden aan het orgel uitgebreid besproken. Ik meen dit als volgt te mogen samenvatten.

Er wordt geopteerd om het grote Klaais-orgel, dat samen met de kerk een waardevol getuige van zijn tijd is, te restaureren. Gelet op de financiële mogelijkheden wordt dit uitgevoerd in kleine jaarlijkse stappen, zodat over een aantal jaren het instrument weer optimaal klinkt en betrouwbaar bespeelbaar is. Het zal dan zeker een rol kunnen vervullen als concertorgel voor grote orgelwerken, vooral de modernen.

Het blijft een Klaais-orgel. Het vorige voorstel, om de volledige speeltafel te vernieuwen, vervalst. Er wordt gekozen voor een zachte restauratie, waarbij zoveel mogelijk onderdelen van vroeger blijven dienen.

Daarom heb ik onlangs het orgel aan een tweede grondig onderzoek onderworpen. Tevens heb ik een aantal andere instrumenten van Klaais uit dezelfde periode (die wij ook in onderhoud hebben) bestudeerd. Samen met mijn medewerker, die al jaren bij dit orgel komt en de meeste gebreken ervan kent, ben ik tot de konklussie gekomen die u in bijgaand rapport kunt vinden.

Indien u meer inlichtingen hierover wilt, ben ik graag bereid een en ander bij u komen uit te leggen.

Met de meeste hoogachting,

Gerard Pels
zaakvoerder

Kerkfabriek van Kristus Koning
Louis Strausstraat 1
2020 Antwerpen

Herselt, 9 oktober 1986

Geachte Kerkfabriek,

De Heer Voorzitter van de Kerkfabriek heeft mij gisteren telefonisch de vraag gesteld of ik een ruwe raming zou kunnen maken voor de werken die de komende jaren eventueel uitgevoerd worden aan het orgel.

In aanvulling op mijn brief van 30-9-86 geef ik u hierna de gevraagde informatie. Gelieve dit te zien als een begrotingsraming van een expert, en niet als een offerte van een aannemer. Er zijn teveel factoren die tijdens de eerste fasen pas aan het licht zullen komen.

RAMING:

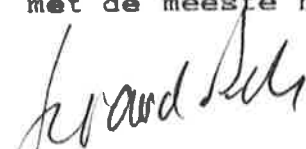
1 ste fase:	gelijkrichter plaatsen	46.800 fr
2 de fase:	speeltafel restaureren (max.)	233.400 fr
3 de fase:	nieuwe kabels tussen speelt. en orgel	250.000 fr
4 de fase:	grondige intonatiecontrole en stemming	250.000 fr
5 de fase:	nieuwe elektronisch register- geheugen	<u>350.000 fr</u>
TOTAAL		1.130.200 fr

De B.T.W. is in de prijzen verrekend.

Ter informatie heb ik nog een kopie bijgevoegd waarin u iets meer kunt lezen over de Setzer-combinaties (ook Amerikaanse Combinaties genoemd).

In de hoop dat u hiermee voldoende gegevens hebt om uw meer-jaren planning op te stellen, teken ik inmiddels

met de meeste hoogachting,

Gerard Pels
zaakvoerder

RAPPORT over de
RESTAURATIE van het
KLAIS-ORGEL in de
KRISTUS-KONINGKERK te ANTWERPEN

1. Uitgangspunt

Het Klaïs-orgel is, gelet op zijn bouwdatum, een technisch en muzikaal degelijk instrument, waar in principe niets aan veranderd wordt.

2. Huidige toestand

Het pijpwerk en de windladen zijn op een kleinigheid na in redelijke staat (waarbij al rekening gehouden wordt met de herstellingswerken aan een lade die nog dit jaar uitgevoerd worden).

Het orgel is slecht bruikbaar geworden door de slechte toestand van de speeltafel, vooral de registerbediening.

a. De 103 registerknop-magneten, die automatisch kunnen bewegen om de geheugenposities toonbaar te maken, blijven dikwijls haperen, omdat het asje scheefzakt en omdat het vielt verdwenen is.

b. De Amerikaanse Kombinatie (Setter), die 6 verschillende registraties kan onthouden, is de grote oorzaak van de problemen. Dit elektropneumatisch geheugen is absoluut onbetrouwbaar, en veroorzaakt de meeste fouten.

c. Een aantal voetknoppen (van de 32) zijn ver versleten

d. De dynamo is versleten en levert een onbetrouwbare zwakstroom.

De klavierkontakten zijn nog in redelijke staat. De bekabeling, vooral in de speeltafel zelf, ziet er wel verdacht uit, maar heeft tot hiertoe niet al te veel problemen gegeven.

3. Voorgestelde werken

1. Het plaatsen van een gelijkrichter (63A). Dit werk was al in '82 voorgesteld.

Prijs eerste fase (incl. plaatsing en BTW) : 46.800 fr.

2. Als orgelbouwers kunnen we aanvaarden dit orgel te restaureren op één voorwaarde: de Amerikaanse Kombinatie moet uitgeschakeld worden. Dit apparaat (dat onder in het orgel zelf staat) kan blijven staan als curiosum, maar de kabels moeten afgekoppeld worden. In een latere fase kan men eventueel een nieuw elektronisch registergeheugen plaatsen. Er zij op gewezen dat het hier een speelhulp betreft, dat niet onontbeerlijk is om het instrument te bespelen. Voor een concert is het evenwel aan te raden, gezien de aard van de muziek die op dit grote instrument zal gespeeld worden.

Vervolgens worden de registerknoppen nagezien en hersteld: nieuw vilt, vastzetten van de asjes en het schoonmaken van de elektrische kontakten.

De voetknoppen die niet hersteld kunnen worden, worden vernieuwd.

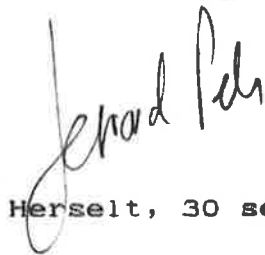
Tenslotte worden de klavierkontakten in de 5 excenter-apparaten, de grote registerrelaiskast in de speeltafel en crescendorol nagezien en waar nodig hersteld. Deze laatste zaken kunnen echter pas getest worden nadat de eerder vernoemde onderdelen hersteld zijn. Het ziet er naar uit dat dit niet te veel problemen met zich meebrengt.

Deze **tweede fase** kan waarschijnlijk binnen de 2 à 3 weken uitgevoerd worden, en kost dan **155.600 fr à 233.400 fr** (één dag kost 15.560 fr, alles steeds berekend met 2 orgelmakers, klein materiaal, reiskosten en 19% BTW). Als er een voetknop moet vervangen worden kost dit 1350 fr voor het materiaal. Buiten enkele voetknoppen verwacht ik nauwelijks materiaalkosten in deze fase.

U ziet dat ik voor de tweede fase moeilijk een vaste prijs kan geven. Met een volledig nieuwe traktuur zou dit wel mogelijk zijn. Dit systeem is echter te veel verwaarloosd om het nauwkeurig te kunnen berekenen. Indien ik dit wel zou doen zou het risicopercentage zo hoog oplopen dat het u waarschijnlijk te duur zou uitvallen. Daarom stel ik voor deze fase niet voor een globale prijs aan te besteden, maar per uur te berekenen. Alle voorgestelde werken worden in de kerk verricht, zodat u het verloop ervan goed kunt volgen.

3. Volgende fasen

Mijns inziens is de beste werkwijze dat we elk jaar een tijd aan het orgel werken naargelang uw budget en volgens de vorderingen die we maken. De daarop volgende jaren zouden de werkzaamheden kunnen omvatten: vervanging van de slechte kabelgroepen (berekening per uur), grondig nazicht van intonatie en stemming, en tenslotte de aankoop en installatie van een elektronisch geheugen, als vervanging van de afgekoppelde Amerikaanse Kombinatie (beide laatsten kunnen wel voor een vast bedrag aangenomen worden).

Herselt, 30 september 1986

Gerard Pels
zaakvoerder

JOHANNES KLAIS ORGELBAU

GMBH & CO. KG

TEL. 0 22 21 / 63 24 84

D 5300 BONN 1

KÖLNSTRASSE 148

K O S T E N A N S C H L A G

über notwendige Arbeiten an der Orgel in der Kath. Kirche
Christus König zu Antwerpen

Es handelt sich bei dem Instrument um eine elektrische Kegelladen-Orgel, die im Jahre 1930 als Opus 750 in unserem Betrieb gebaut wurde. Die Orgel hat 72 Register.

Folgende Arbeiten müssen an dem Instrument erbracht werden, um es wieder funktionssicher herzurichten.

I. Hin- und Rücktransport des Spieltisches

zum Umbau und zur General-Überholung in unserem Betrieb.

II. Spieltisch

1. Am Spieltisch treten in letzter Zeit zunehmend häufiger Störungen auf. Die beim Bau der neuen Orgel üblicherweise verwendeten Kabel mit gewachster Baumwollisolierung beginnt abzutropfen und verliert damit ihre Isolierfunktion. Diesem Übel ist nur durch ein gänzlich neues Verkabeln des Spieltisches abzuwehren, wobei gleichzeitig die Registerschalter überholt und alle vorhandenen oxydierten Kontakte durch neue Silberkontakte ersetzt werden.

Ferner würden bei diesen Arbeiten die Excenter-Spielapparate sowie die Koppeln gründlich überarbeitet oder erneuert. (Die Überholung des Spieltisches wird so ausgeführt, daß alle Funktionen erhalten bleiben.)

Der Spieltisch wird aufgefrischt, die Beläge der Walze und des Schwellertrittes erneuert soweit notwendig neu ausgefilzt und überprüft, so daß der Spieltisch praktisch neuwertig ist.

2. Weiter würden bei diesen Arbeiten zwei weitere Kombinationen zusätzlich eingebaut, wirkend auf die Handregister. Hierfür muß die Registerstaffelei geändert und teilweise erneuert werden.
3. Im Spieltisch wird eine neue Setzerkombination mit 32 Kombinationsmöglichkeiten eingebaut, aufgeteilt in vier Gruppen a acht Kombinationen.

III. Windladen

Überprüfung der Windladen, Stöcke und Bänkchen. Soweit erforderlich wird die Papierabdeckung erneuert und Windrisse werden abgedichtet.

IV. Pfeifenwerk

Durchsicht und Reparatur des Pfeifenwerkes. Die Stimmvorrichtungen werden vorsichtig auf ihre originale Form zurückgeführt, lose Stöpsel der Holzpfeifen werden neu beleuert. Ferner wird die Orgel höher gestimmt, und zwar auf 880 Hz bei etwa 18 - 20 Grad Celsius Raumtemperatur.

VI. Die äußerlich sichtbaren Pfeifen der Prospektpfeifen werden bronziert.

V. Traktur

VII. a) Spieltraktur

1. Die vorhandenen Ankermagnete arbeiten nicht mehr zuverlässig, weil sie altersschwach sind. Einige sind auch verrostet und sitzen darum in ihren Achsen fest. Es ist daher von uns vorgesehen, die Magnete an folgenden Windladen zu erneuern:

VIII. Schwellerbewegungs-Apparat

I. Manual

II. Manual

III. Manual

IV. Manual

Pedal.

An den Windladenapparaten der Prospektpfeifen sowie einzelner Register werden die Magnete nicht erneuert, sondern die besten vorhandenen dort eingesetzt.

2. Gänzlich erneuert werden müssen die Membranen, weil das Leder derselben verschlissen ist, ebenso verhält es sich bei den Transmissionsbälgchen, die neu beleuert werden. Insgesamt handelt es sich hier um etwa 4.000 Membranen und Bälgchen.

Alternativ

b) Registertraktur

Ferner wird alternativ der Neubau eines viernadigen, elektrischen Registertraktes vorgesehen.
Eine Verlängerung des Kabels der Registertraktur wird wegen der Erneuerung der Wippmagnete an den Registeraktionen notwendig.

c) Die in der Orgel befindlichen Papiersicherungen sind inzwischen technisch überholt und funktionieren auch nur noch unregelmässig. Es ist darum vorgesehen, neue Sicherungsklemmleisten zu bauen mit neuen Glasrohrsicherungen und die Verkabelung von Klemmleiste zu Klemmleiste zu erneuern. Ferner wird ein neuer Gleichrichter geliefert, da der alte Umformer zunehmend anfälliger wird.

Schloß auf der Cs-Seite.

Rückwand mit zwei verriegelbaren Türen.

VI. Windanlage

Windkessel in Dreifachform ausbilden.

Holzart ebenfalls Eiche.

Überprüfen der gesamten Windanlage, auch auf den Winddruck hin, sowie Dichten der Risse in den Kanälen usw.

Überlasten: Eichenholz massiv.

VII. Imprägnierung

Exzenter-Spielapparate für Manuale und Pedal

Um das Holz für die Zukunft gegen Insekten und Pilzbefall zu schützen, ist vorgesehen, sämtliche erreichbaren Holzteile mit einem Schutzmittel einzustreichen.

- Setzerkombination mit 4 x 6 Kombinationsmöglichkeiten
1. A - H bis 4. A - H.

VIII. Schwellerbewegungs-Apparat

Neuer Schwellerbewegungs-Apparat

Lieferung und Anschluß eines neuen Schwellerbewegungsapparates mit Kontaktgebung, damit die Schwellwerke wieder sicher benutzt werden können.

neue Konstruktion, 120 mm Kontaktgering nach

- Voltmeter am Anschlußbrett.

- ein Motorschalter.

- der Spieltisch ist nach Anbringen zu transportieren, wo er eingeklinkt und durchgetrieben wird.

Alternativ

Ferner wird alternativ der Neubau eines viermanualigen, elektrischen Spieltisches angeboten nach folgender Beschreibung:

- vier Manuale und Pedal nach auf die Orgel abgestimmten Tonumfängen,
- Gehäuse: Holzart Eiche furniert, innen Nußbaum,
- Oberfläche: außen und innen DD-Lack natur,
- Klappdeckel zum Einschieben, Schloß auf der Cs-Seite, Rückwand mit zwei verschließbaren Türen,
- Notenpult in Brettform abklippbar, Holzart ebenfalls Eiche,
- Manualklavaturen, Untertasten: Ivo-Plast
Obertasten : Ebenholz massiv,
- eine Pedalklavatur - Eiche massiv, radial,
- Excenter-Spielapparate für Manuale und Pedal
Schwellbalance-Tritt für die Steuerung der Schwellerbewegungs-Apparate,
- Setzerkombination mit 4 x 8 Kombinationsmöglichkeiten
1 A - H bis 4 A - H,
- 14 Stück Hand-Druckschalter,
- 11 Stück Fuß-Druckschalter,
- Crescendo-Einrichtung als Walze inkl. Kontaktgebung nach neuer Konstruktion,
- Voltmesser am Anschlußbrett,
- ein Motorschalter,
- der Spieltisch ist nach Antwerpen zu transportieren, wo er angeklemt und durchgetestet wird.

KOSTENZUSAMMENSTELLUNG

I. Transport des Spieltisches	DM	5.634,00
II. Spieltisch		
1. Reparatur desselben	DM	75.210,00
2. Zwei frei Kombinationen	DM	12.825,00
3. Setzerkombination 4 x 8 = 32 Generalsetzer	DM	44.279,00
III. Windladen	DM	8.346,00
IV. Pfeifenwerk	DM	51.909,00
Bronzieren der Prospektpfeifen	DM	13.926,00
V. Traktur		
a) Spieltraktur		
1. Neue Wippmagnete	DM	27.625,00
2. Neue Membranen	DM	44.240,00
b) Registertraktur		
Verlängerung des Kabels	DM	4.693,00
c) Neuverkabeln wegen neuer Sicherungsklemmleiste	DM	15.045,00
VI. Windanlage	DM	3.875,00
VII. Imprägnierung	DM	11.537,00
VIII. Neuer Schwellerbewegungsapparat	DM	6.006,00
Alternativ		
Neubau eines Spieltisches	netto	DM 135.216,00
		=====

Die Preise verstehen sich ohne Einfuhrzölle, Taxen usw.

ANGEBOTSBESTANDTEILE

Lieferfrist:

nach heute möglicher Voraussicht ca. 15 bis 20 Monate nach geklärter Bestellung bzw. Anzahlung.

Zahlungsbedingungen:

20 % vom Nettopreis

Rest bei Fertigstellung bzw. Schlußrechnung.

Mit der Anzahlung von 20 % bei Bestellung sind Materialanteil und fixe Kosten abgedeckt. Preisänderungen hierfür scheiden aus.

Auf den Lohnanteil (restliche 80 %) werden etwaige Erhöhungen des Tarifecklohnes bis zur schriftlichen Auftragserteilung voll und danach mit nur 9/10 des Erhöhungssatzes angerechnet soweit sie auf die Durchführung der Arbeiten entfallen. Vorbehalten bleibt ferner die Anrechnung von etwaigen zusätzlichen Auflagen bei den Lohnzusatzkosten durch Änderungen der Sozialgesetzgebung und der Tarifverträge.

Der Kostenberechnung liegen die heutigen Materialpreise und der tarifliche Ecklohn von DM 15,38 zugrunde, gültig bis 31. Dezember 1985.

Abweichungen von den Zahlungsbedingungen müssen ab- bzw. aufgerechnet, gewünschte Sicherungen zusätzlich vergütet werden. Frühere Zahlungen berechtigen zu entsprechend späterer Zahlung der Restsumme.

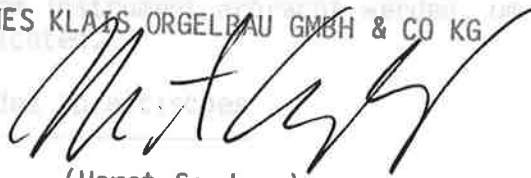
Sonstiges:

Sollten sich anlässlich dieser Arbeiten weitere Schäden an der Orgel zeigen, die vorher nicht feststellbar waren, so werden wir Ihnen hierüber Mitteilung machen und Ihre Entscheidung erbitten, ob auch diese Arbeiten ausgeführt werden sollen. In diesem Falle würden wir Ihnen einen Zusatzkostenanschlag vorlegen.

Im übrigen gelten die anliegenden Allgemeinen Geschäfts-, Liefer- und Zahlungsbedingungen des Bundes Deutscher Orgelbaumeister (BDO) vom 1. November 1983 soweit vor- und nachstehend nichts anderes verzeichnet ist.

Bonn, den 9. Oktober 1985 Sa/bi

JOHANNES KLATS ORGELBAU GMBH & CO KG
i. A.

(Horst Sandner)

I. Hin- und Rücktransport des

ZUM BODEN MIT ZUR GENERAL-... (Bodenbelag)

II. Spielplan

1. Am Spielplan treten in letzter Zeit zunehmend häufiger Störungen auf. Die beim Bau der neuen Orgel überwiegend verwendete Kabel mit gewachsener Baumwollisolierung beginnt abzutropfen und verliert damit ihre Isolierfunktion. Diesem Übel ist nur durch ein gründliches Nacharbeiten der Schaltungsabzweigungen abzuwehren, wobei gleichzeitig die Registerschalter überholt und alle vorhandenen veralteten Kontakte durch neue Silberkontakte ersetzt werden.

Ferner werden bei diesen Arbeiten die Exzenter-Spielapparate sowie die Koppeln gründlich überarbeitet und erneuert. Die Überführung des Spielplans wird so ausgeführt, daß alle Funktionen erhalten bleiben.

Der Spielplan wird aufgetrennt, die Beilagen der Werke und des Schwenktrittes erneuert sowie, soweit notwendig, neu ausgeführt und überprüft, so daß der Spielplan praktisch neuwertig ist.

2. Weiter wurden bei diesen Arbeiten zwei weitere Abzweigungen zusätzlich eingebaut, wodurch auf die Handregister. Hierfür muß die Registerschalttafel verändert und teilweise erneuert werden.
3. Im Spielplan wird eine neue Setzerkombination mit 32 Kombinationsmöglichkeiten eingebaut, aufgeteilt in vier Gruppen = acht Kombinationen.

JAN VAN MOL
Sint-Hubertusstraat 121
B-2600 Antwerpen-Berchem
tel.03/230.36.15

Zeereerwaarde Heer Pastoor Vriens
L. Strausstraat 1

2020 ANTWERPEN

Berchem, 30 december 1985.

Eerwaarde Heer Pastoor,

Enkele maanden geleden had ik de gelegenheid nog eens op uw groot Klais-orgel te spelen toen ik in uw kerk met de Chorale Caecilia een huwelijksmis verzorgde. Ongeveer rond die periode had ik met Gerard Pels, orgelbouwer te Herselt, een gesprek over uw eventuele plannen om het instrument terug bespeelbaar te maken. Omdat er toen geen gelegenheid was om U te contacteren neem ik de vrijheid dat met deze brief te doen.

Ik meen begrepen te hebben dat de vraag werd gesteld of een dergelijk instrument nog wel de moeite waard is om nog voor reparatie in aanmerking te komen. Dit schrijven om U mijn mening kenbaar te maken dat dit beslist de moeite loont. Het orgel van Kristus-Koning is natuurlijk, zoals heel de kerk trouwens, een kind van zijn tijd en het kan moeilijk gezegd worden dat dergelijke instrumenten tegenwoordig in de mode zijn. Toch is het m.i. een orgel dat, als het terug zijn oorspronkelijke mogelijkheden krijgt, een belangrijke rol kan vervullen. Er kan muziek op uitgevoerd worden waarvoor ik bezwaarlijk in het Antwerpse een alternatief zou kunnen vinden. Mijns inziens bestaat het gevaar dat, zoals het maar al te vaak is gebeurd, men zal gaan spreken van verloren gegaan patrimonium als het verval reeds zo ver is dat geen redding meer mogelijk is.

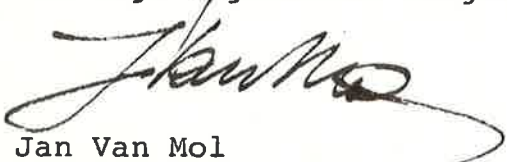
Ik kan U hierbij nog vermelden dat ik zeer onlangs contact had met munsterkantoor Victor Scholz van Mönchen-Gladbach, die me in dit verband wees op een gelijkaardig Klais-orgel uit die omgeving dat men eveneens gaat herstellen om het te behouden als belangrijke getuige van een bepaalde bouwstijl.

de dubbelzinnigheid te vermijden, eerwaarde Heer Pastoor, wil ik
mee niet beweren dat uw orgel voor mij een hoogtepunt in de orgelbouw
betekent, evenmin waarschijnlijk uw kerk een mijlpaal in de
architectuur is. Maar daarvoor breekt men ze toch niet af?

Desgewenst zal ik graag deze mening zonder persoonlijke bijbedoelingen
persoonlijk toelichten.

Ik eindig Mijnheer Pastoor, met mijn beste wensen voor het nieuwe jaar,
en hoop dat er in 1986 een gunstige beslissing voor uw orgel wordt
genomen.

Met mijn bijzondere hoogachting,

Jan Van Mol
Organist

Aan de leden v.d. Kerkefabriek X-Koning Inkragen, 5.10.85
Beste Konfraters,

- Het spijt mij zeer op deze vergadering niet aanwezig te kunnen zijn. mijn verspreidingsplan hiervoor!
- Vooreerst van harte welkom aan onze nieuwe collega Dr Herman Wanters en mijn oprechte gelukwensen bij zijn benoeming tot Kerke-meester!
- I - Ten informatie mijn commentaar na onderzoek van het huidige orgeldossier en aanverwante bezoek v. dhr H.P. Klein / Fa. Klais op 23 aug. ll.

Dossier: 1 offerte Klais / 18.01.80 + actualisatie
Bouw v. 9.07.85
2. " Pels / 1.07.85.
Huisler
3. " De Vilder / v. 12.09.80
Ekeren

Prijzen: 1. De Vilder: geactualiseerd - basis Klais: ktz.
reintegratie speeltafel. - inflatie 28%.

BTW inclusief: = ca. 8.000.000 -

2. Klais: geactualiseerd. (+28%)

reintegratie speeltafel - gebruik helpende
arbeidskrachten waar mogelijk. -

= ca. 6.800.000,-

3. Pels: niet vergelijkbare offerte,

slechts gedeelte v.d. werken.

voorziet totaal nieuwe speeltafel

slechts raming - tot heden geen

aanvulling bekomen.

aangevuld met prijzen Klais voor werken die oorspronkelijk extra werden aangeboden = ca. 4.800.000.
maar vele punten dienen nog gehoord.

De firma Klais heeft gemeld dat einde deze week een antwoord komt op alle gestelde vragen. Waardoor het ons mogelijk wordt een juiste vergelijking te maken met de gedeeltelijke aanbieding v. d. Fa. Pels. die niet koherent is. Wij moeten eerst sluitende offerten bezitten die de gehele lading dekken, om dan eventueel het werk in etappen te laten uitvoeren volgens onze draagkracht.

Ons engageren op deelofferten is zeer gevaarlijk, willen wij niet de speelbal worden van een aannemer die ons in het ongewisse laat over het grootste deel v. h. uit te voeren werk.

De Speeltafel is de lef van een lichaam met vele ledematen. Verscheidene onder hen zijn aan vernieuwing toe. o.a. honderden zehningen, 2000 wijfsmagnumen, 4000 nieuwe membranen waarvan de ripuile bouwen pasblare oflossingen heeft (na 50 jaar dienst) zonder aan de conceptie te raken.

Vliegende beslissingen zouden later enkel worden betreurd. Wij hebben een wonderol instrument in handen en het is de moeite overwaard!

Ik wil deze taak op mij nemen, in kollegialiteit maar ongedeelde verantwoordelijkheid.

II

Kerkverlichting: Ing J. Tuyaerts, verantwoordelijk, uitvoerend ingenieur v. d. DIENSTWERKEN / STAD ANTWERPEN. heeft mij zijn volle steun toegezegd om na toewijning tot een voor ons passende, technisch verantwoord oplossing te komen. na onderhandse overeenkomst tussen bouwheer / aannemer. hij is kollegiaal

Ir. Bernard Pels-D'Hondt

Orgelbouwer
HERSELT

Kerkfabriek van Christus Koning
Louis Strausstraat 1
2020 Antwerpen

3170 Herselt, 1 juli 1985
Blauwbergswg. 40

Geachte Kerkfabriek,

Op zaterdag 22 juni heb ik het grote orgel van de Kristus Koningkerk onderzocht, en er met de pastoor over gesproken. Daarna heb ik aan ons personeel, dat dit instrument al jaren lang kent, gevraagd wat hun mening van de huidige staat van het orgel is. Ik meen het volgende hieruit te kunnen besluiten:

Het Klais-orgel uit 1930 is een waardevol muziekinstrument, en hoort in alle opzichten bij deze merkwaardige kerk. Klais heeft altijd degelijke orgels gebouwd. Onze firma onderhoudt al tientallen jaren instrumenten van hem, zoals het soortgelijke orgel in de abdijkerk van Tongerlo. De pijpen zijn stevig gemaakt, en goed van klank. Het is zeer geschikt voor het uitvoeren van muziek uit die tijd, bvb. Messiaen. De windvoorziening en de windladen (waarop de pijpen staan) functioneren goed, op één lade na (zie hierover verder).

Het tere punt echter is de elektrische bediening van de pijpen. In 1930 stond deze techniek nog in zijn kinderschoenen. Zowel de vele honderden kontakten in de speeltafel zijn versleten. Het hele systeem is dermate gecompliceerd en primitief, dat het alleen nog als curiosum waarde heeft; de elektro-pneumatische settercombinatie bijvoorbeeld is als een prehistorische computer heel interessant, maar maakt het toch al gammele systeem nog onbetrouwbaarder. De oude kabels, zowel in de speeltafel als naar het orgel toe, beginnen hun isolatie te verliezen, en geven kortsluiting.

Konklusie: beter dan het bestaande systeem op te lappen is het de volledige speeltafel met inhoud nieuw te maken en nieuwe kabels aan te leggen. Een aantal kleine onderdelen zijn trouwens niet meer in de handel, zodat volledig nieuw goedkoper is dan het oude te repareren.

De techniek is op dit gebied de laatste 50 jaar ver gevorderd. De systemen zijn betrouwbaarder, compakter en veelzijdiger geworden. Op gebied van pijporgelbouw valt dit in België niet op, omdat men hier al twintig jaar geen elektrische orgels meer maakt. In de USA, Engeland en in Italië heb ik gezien dat indien men dit systeem wel toepast, meestal tegelijk gebruik maakt van de nieuwste vindingen op gebied van digitale sturingen. Er komen steeds minder bewegende onderdelen aan te pas, en men heeft zodoende bijna geen sleet meer. Kontaktloze klavieren, elektronische register-geheugens, en het MODEM systeem zorgen ervoor dat pas nu eigenlijk de tijd rijp is om de ideeën van Klais te verwezelijken. Het stond blijkbaar niet voor niets op een Wereldtentoonstelling. Het MODEM-systeem stuurt de signalen van de speeltafel naar de pijpen over één enkele kabel. De plaats van de speeltafel ligt dus niet meer vast. Dit geeft ook de mogelijkheid om het gespeelde op een eenvoudige cassette vast te leggen, en daarna het orgel hetzelfde terug te laten spelen. Ik heb gezien dat de priester de cassette-recorder op het altaar startte tijdens de dienst, omdat de organist niet aanwezig kon zijn. De pijpen van het orgel speelden dan automatisch datgene wat de organist vroeger eens gespeeld had, met fouten en al ...

Omdat ik slechts één week de tijd had om een prijs te berekenen heb ik alle leveranciers van de diverse systemen nog niet kunnen bereiken voor prijzen van onderdelen. Vooral voor de meer geavanceerde technieken is dit het geval. Maar de basisstructuur zoals klavieren, registerkontakten en -schakelaars blijft toch hetzelfde. Zogauw ik al mijn informatie heb verzameld, kan ik u een aanvulling toesturen.

De eerste schijf behelst de speeltafel en kabels, de tweede het orgel.

Zoals gezegd is het orgel zelf in redelijke staat. Zolang de speeltafel niet volledig in orde is, kan men niet 100% zeker zijn of de rest feilloos werkt. Maar we verwachten van het elektrisch en pneumatisch systeem in het orgel zelf nauwelijks moeilijkheden. Eventuele reparaties vallen dan binnen de prijzen van een paar dagen werk.

Wel bekend is de lekke windlade van het Hoofdwerk. Tijdens vroeger opgelopen waterschade zijn alle laden gebarsten. Onze firma heeft ze toen allemaal geopend en gelijmd, op één na. En die laatste is nu kapot geraakt. Hoeveel die reparatie kost, kunt u zien in de tweede schijf.

Tenslotte hebben we ter uwer informatie eens uitgerekend wat het zou kosten om het volledige orgel mechanisch om te bouwen. Zonder kast en met de bestaande pijpen komt dit op 9.660.000 F (incl. BTW).

We hopen u hiermee van dienst te zijn geweest, en zijn graag bereid op al uw vragen te antwoorden.

Hoogachtend,

Gerard Pels
Gerard Pels

Ir. Bernard Pels-D'Hondt

Orgelbouwer
HERSELT

PRIJSRAMING VOOR DE REPARATIE VAN
HET GROTE ORGEL IN DE KRISTUS-
KONINGKERK TE ANTWERPEN

3170 Herselt, 1 juli 1985
Blauwbergswg. 40

1ste Schijf: Volledig nieuwe speeltafel, Eiken, 4 klavieren,
pedaal, 72 registerschakelaars, 2 tremulantenschakelaars,
8 koppelingen (konventioneel systeem), zweltrede, geen
oktaafkoppelingen, afstellers e.d., geen combinaties,
wel tuttiknop.
Inbegrepen: plaatsing, leggen van de nieuwe kabels, aankop-
pelen der draden, levering en plaatsing van een nieuwe
gelijkrichter i.p.v. de oude dynamo.

Netto 994.663 F + BTW= 1.183.649 F
(19%)

Meerprijzen:

of 1. Drievoudige vrije combinatie	95.000 F + BTW=	113.050 F
2. Elektronisch Setter-geheugen 8X8	330.000 F + BTW=	392.700 F
3. Crescendo-rol + apparaat	50.000 F + BTW=	59.500 F

2de Schijf: Reparatie windlade Hoofdwerk: afnemen der
pijpen, opensnijden der lade, uitgieten met lijm,
lade dichtmaken en pijpen terugzetten en stemmen.
10 werkdagen met twee man, incl. reizen en materialen:

129.636 F + BTW= 154.267 F

Zie ook begeleidende brief i.v.m. tweede
schijf.

De meerprijzen en 2de schijf kunnen later uitgevoerd worden,
behalve de Vrije Combinatie (1.), die tegelijk met de speeltafel
moet gebouwd worden.

Indien men van plan is later de twee andere meerprijswerken, of
één ervan, laten uit te voeren, moet dit wel bij de bestelling
gezegd worden, omdat hiervoor plaats voorzien moet worden.
Garantie op speeltafel en kabels 10 jaar.

Deze prijzen zijn een raming van vandaag. Indien de kerkfabriek van
plan is deze werken bij ons laten uit te voeren, wordt een meer

gedetailleerd plan van de werken opgemaakt, nadat het orgel grondig is opgemeten. Kleine prijschommelingen kunnen daarvan het gevolg zijn.

Gerard Pels

Gerard Pels